

Історія філософії

**КАТОЛИЦЬКЕ ДУХОВЕНСТВО
У ПОЛЬСЬКІЙ МОДЕЛІ СУСПІЛЬНОЇ
САМООРГАНІЗАЦІЇ**

Оксана РУДАКЕВИЧ

Copyright © 2011

Актуальність проблеми. Майже двадцять років в Україні тривають процеси націєтворення і державотворення, однак не кожен сучасний українець може зрозуміти кінцеву мету даних масштабних процесів. Політична еліта вочевидь усвідомлює, що вітчизняний соціум роз'єднують стереотипи, залишені у спадок від комуністичної епохи та звичайна необізнаність населення у питаннях націєгенезу, зокрема сусідніх країн Європи, що є, фактично, нерозумінням співвідношення політичної та етнічної моделей соціокультурного розвитку нації.

Надзвичайно цікавим у цьому аспекті є досвід польської суспільної самоорганізації, а саме період кінця XVIII – початку XIX століття, коли відбувалося становлення модерної нації. Найбільшу увагу викликає час бездержавного існування, коли нація, суверенітет якої було перервано, завдяки активній позиції священників Католицької Церкви, змогла інтегрувати національний організм та зберегти власну соціальну структуру. Переосмислення європейського досвіду націєтворення, зокрема польської моделі та місця і ролі в даному процесі діячів релігійної еліти, є винятково цінним для українців, позаяк спільне історичне минуле дає багате підґрунтя для роздумів про майбутнє.

Стан наукової розробки проблеми. Методологічний аналіз питання націєгенезу здійснений Г. Касьяновим у праці “Теорії нації та націоналізму”, що є першим в Україні повним викладом існуючих розробок даної проблеми. Своєрідним доповненням вказаного дослідження стала фундаментальна праця із серії “Націоналізм”, де зібрано найважливіші світові інтелектуальні джерела з теорії нації й націоналізму, серед них твори П. Альтера, Ф. Майнеке, Е. Гелнера, Г. Кона, Ю. Каменки та ін. Надзвичайно важливими для розуміння розвиткового перебігу національних процесів у Східній Європі є праці Е. Сміта, А. Валіць-

кого, Р. Шпорлюка, М. Гроха. Водночас питання українського націєгенезу розглядали Я. Дашкевич, В. Лісовий, М. Розумний, а також Я. Грицак, О. Забужко, О. Гринів, С. Маркарчук, М. Кашуба, А. Пашук. Проблеми становлення сучасної польської нації вивчали А. Валіцький, С. Кіневич, А. Хвальба, Т. Лепковський, Ю. Ковецький, Є. Махета та ін. Історико-філософський аналіз українсько-польських націологічних концепцій здійснили М. Демкович-Добрянський, Л. Зашкільняк, М. Крикун, Я. Дашкевич, Р. Шпорлюк, О. Красівський. Значення релігійного чинника у процесі національної ідентифікації висвітлили А. Колодний, П. Яроцький, Л. Филипович, С. Здіорук, В. Єленський, Н. Стоколос.

Метою дослідження є осмислення діяльності священників Римо-Католицької Церкви у самоідентифікації та самоорганізації модерної польської нації.

Виклад основного матеріалу. Дане дослідження доцільно розпочати з аналізу державотворчого процесу та особливостей польської моделі концепту суспільної свідомості та самоорганізації, а саме з історико-культурного вивчення спадщини I Речі Посполитої.

Станом на другу половину XVIII століття I Річ Посполита визначалася як велике політичне утворення з незвичним державним устроєм – станово-представницькою монархією, де король обирався як “найбільш гідна особа” серед шляхти. Традиція шляхетської демократії в основі своїй мала юридичні легітимовані привілеї польської знаті, котрі урочисто надавались монархами ще в XIV столітті. У цей час в офіційних документах Польща іменувалась *Regnum Polonai*, тобто як єдина держава, активна учасниця політики Європи (у польських історичних джерелах – Давня Річ Посполита). Далі державу утворювали два

рівноправні члени – Польща та Велике князівство Литовське, тому задекларовано було зв'язок “вільних з вільними та рівних з рівними”. Р. Вапінський підкреслював, що “поляк – витвір спільної шляхетської історії, а історична Річ Посполита поєднувала у собі багато локальних батьківщин” [16]. Скажімо, побутував вислів: “з роду русин, а за національністю – поляк” (у сучасному варіанті це мало б звучати: за народженням – українець, а за національністю – поляк). Потрібно сказати, що на той час лише сорок відсотків населення у країні були етнічними поляками. У будь-якому разі в тогочасній Польщі існували основні ознаки політичної нації.

Найвизначніший внесок у суспільну організацію Давньої Речі Посполитої вніс король Казимир III Великий (1333–1370). Перемігши феодальну роздробленість, він провів реформи – увів поземельний податок, грошову реформу, наповнив державну скарбницю (за рахунок рицарських та церковних маєтків), здійснив кодифікацію польського права, вирівнявши судочинство на всій території країни (Малопольських та Великопольських землях). Король дбав про зміцнення обороноздатності держави – будував оборонні об'єкти, ввів обов'язкову військову службу для рицарства. Із XV століття суспільним ідеалом Давньої Речі Посполитої став шляхтич-землевласник та водночас охоронець своєї держави.

Формування станово-представницьких органів було пов'язано із наростаючою у XIV столітті політичною активністю рицарства, яка завершилась його трансформацією в окремий шляхетський стан. Приналежність до нього визначалася шляхетським походженням, або нобілітацією, тобто ушляхетненням нешляхтичів. Від середини XVI століття шляхта складалась із магнатів та середняків (землеволодільча), і – дрібних власників (безземельна).

Духовенство мало здебільшого шляхетський родовід та ідеологічно було шляхетським (передусім це стосується вищого духівництва, до думок якого прислухалася влада в країні). Особливістю шляхетського стану в Польщі XIV–XV століть була повна відсутність у ньому носіїв аристократичних титулів (графів, баронів тощо). Ця обставина підкреслювала станово-правову рівність усіх, хто мав шляхетську гідність. До того ж шляхта ревниво стежила, щоб ця рівність не порушувалася через появу у її середовищі осіб з аристократичними титулами.

Таким чином, населення держави мало типово феодальну структуру – шляхта, духовенство та кріпосні селяни. З XIV до кінця XV століття відбулося правове визначення суспільно-політичної позиції шляхти як стану, котрий володіє “золотими вольностями” – привілеями, наданими монархом, а саме: а) вільною елекцією – правом шляхти обирати короля, б) правом вирішення всіх державно важливих питань, в) правом володіти земельною власністю, г) виключним правом шляхти обіймати державні посади, д) правом на відмову королю у покорі та ін. [16]. В 1374 році Кошинський привілей перетворив шляхту в привілейований стан – дворянство, ліквідувавши відмінності між земельними маєтками колишнього рицарства та успадкованими землями феодальної аристократії. Також шляхта звільнялася від податків. Подібні права було надано і духовенству. Потрібно сказати, що Католицька Церква була великим землевласником, їй належало до 1/5 усіх земель держави. За наступними привілеями – 1422, 1425, 1430, 1433 років – шляхта узаконила: по-перше, проголошення особистої недоторканності; по-друге, заборону її ув'язнення без доведення вини судом. Духовенство отримало судовий імунітет ще в XIII столітті.

Найважливіші питання внутрішньої та зовнішньої політики в державі вирішувалися на загальнодержавних з'їздах феодальної верхівки – сеймах. До кінця XV століття сейм перетворився на двопалатний і тепер складався із сенату і шляхетської депутатської палати – посольської ізби. До сенату входили найбільші землевласники – магнати, до посольської ізби – середня та дрібна шляхта. Так у польському королівстві сформувався законодавчий механізм.

Про великий вплив верхівки Католицької Церкви в державі промовисто свідчить факт, що у сенаті сейму засідали всі архієпископи та інші вищі достойники Костьолу. Духовні особи не лише завжди були учасниками сеймів, а й належали до вищої королівської ради, яка входила до сенату. Їх призначав король на засадах пожиттєвості. До кінця XV століття шляхта зуміла усунути міщан від активної участі у політичному житті країни, а разом із “золотими вольностями” це суттєво обмежило владу короля, котрий не міг не рахуватися із позицією найбагатших шляхтичів – магнатів.

Водночас у шляхетському стані велася суперечка за прихильність короля. Показовою у цьому аспекті стала конституція “Nihil novi”

(Нічого нового), прийнята на Радомському сеймі (1505 рік) [16]. Було ухвалено, що надалі всі сеймові постанови і загалом король у своїй політиці повинні керуватися рішеннями, прийнятими спільно із сенатом і польською ізбою. Тепер магнати та король не могли ігнорувати позицію середньої та дрібної шляхти. Отож питання державного та суспільного устрою країни не могла одноосібно вирішувати жодна із трьох сторін.

Станом на початок XVI століття процес формування станово-представницької монархії повністю завершився. Стосовно духовенства, то сейм 1496 року постановив, що гідності єпископів та членів капітолів могли обіймати лише вихідці із шляхти. Відтак державно-політичний устрій Давньої Речі Посполитої був наскрізь пронизаний ідеологією шляхетської демократії, яка у XVII столітті перейшла в режим магнатської олігархії [19].

Основою шляхетської ідеології були наявність шляхетського статусу та визнання “золотих вольностей”. Останнє сприймалось як “історичні права”. Суб’єктивна винятковість – повно відображена у шляхетській ментальності [17]. Шляхетство творило окрему субкультуру зі специфічною самосвідомістю та відповідною етикою. Польському шляхтичеві був властивий становий нарцисизм. Благородне походження надавало йому у власних очах особливого психосоціального стану, який робив його тілом і духом, відмінним від плебеїв. “Розумові та фізичні достоїнства, добродетель і сила, свобода і відповідальність знаходили в ньому, – як вважали шляхетські ідеологи, – гармонійне поєднання. Недоліки шляхти й ті розглядались, як продовження його достоїнств” [3].

У XVIII столітті свідомість шляхти, особливо магнатів, надалі догматизувалась. Найважливішим були такі суспільні міфи: 1) переконаність, що Європа економічно залежить від Польщі (продукти сільського господарства); 2) упевненість в ідеальному державно-політичному устрої Польщі, а тому його потрібно оберігати від будь-яких змін; 3) переконаність у винятковій місії Польщі як “бастіону” християнства (ортодоксального католицизму), а тому віра в існування особливої Божої опіки над поляками [див. 3].

З першої половини XVIII століття І Річ Посполита вступила у період занепаду. Державу повністю ігнорували на міжнародній арені. Концепція зверхності “шляхетського народу”

або магнатська олігархія привела до політичної та адміністративної кризи в суспільстві. Показовим є сумнозвісне “Liberum veto” – скасування ухвальної постанови у зв’язку з незгодою навіть одного представника парламенту, що вважалося достатньою підставою для припинення роботи сейму. Про катастрофічний стан державного устрою І Речі Посполитої у середині XVIII століття свідчив такий факт: із 15 сеймів, скликаних Августом III, лише один був успішним. Але така ситуація не дуже хвилювала магнатів, було поширене навіть гасло: “Польща існує завдяки безладдю” (Polska nierządem stoi) [17]. Характерною рисою соціального устрою держави тоді була особиста залежність від магната. Таким чином у державі панував політичний й адміністративний хаос. Скажімо, у зв’язку із смертю польського короля Августа II у 1732 році в Берліні був підписаний трактат між Росією, Пруссією, Австрією, за яким ці держави зобов’язувалися не підпустити до польської корони патріотично налаштованого С. Лещинського й обрати особу, яка б задовільняла усіх трьох учасників договору. У результаті й справді король виявився нікчемом. Така політична ситуація та відношення до польської держави сусідів уже цим кроком вказували на дуже багато...

У середині XVIII століття почалися з’являтися публіцистичні твори, автори яких аналізували політичну кризу в країні. В 1743 році детронізований король С. Лещинський видав трактат “Вільний голос, що захищає свободу”, де критикував вади суспільного устрою І Речі Посполитої та обґрунтовував важливість здійснення реформ. Але найсуттєвішою була праця католицького священика Станіслава Конарського, представника оо. Піарів (Орден регулярних кліриків Богородиці для побожних шкіл). У 4-томній праці “Про успішну роботу зібрань” (виданій у 1760–63 роках) йшлося про потребу реформування сейму й передусім про скасування “Liberum veto”. Конарський видав у 1733–39 шеститомний збірник польських сеймових постанов, від кінця XV до 1736 років, де проаналізував конкретні причини політичної кризи в державі. Нові ідеї розповсюджувались у суспільстві через часопис “Nowiny Polskie” (згодом “Kuryer Polski”), який видавав у Варшаві оо. Піарів [15].

Найбільш активними реформаторами державного устрою І Речі Посполитої були Станіслав Сташиц, Гуго Коллонтай та група осіб, яка називала себе “Коллонтаївська кузня”.

Станіслав Сташиц – міщанин за походженням, прийнявши духовний сан, вивчав в університетах Німеччини та Франції природничі науки і право. Здобув докторат права, а в 1780–90 роках яскраво проявив себе як громадський діяч, філософ та публіцист. Він був гарячим захисником міщан та селян, закликаючи поляків: “робіть один народ з молоді – шляхетської та міської” [24]. Чому власне з молоді? Та тому, що вона не обтяжена ненавистю і стереотипами. Ним передбачалось зрівняння у правах шляхти та міщан і перетворення шляхетської ізби у шляхетсько-міщанський орган. Змальовуючи жорстоку реальність життя кріпосних селян, Сташиц вимагав скасувати особисту залежність як насильство над природною рівністю людей, уважаючи, що потрібно надати селянам спадкове право на землю, на якій вони проживають, зменшити панщину до трьох днів, допустити їх до участі в органах самоврядування та до військової служби. Причому критичне соціально-економічне становище селян філософ обґрунтовував як найважливішу причину слабкості держави, і звинувачував у цьому найбільших землевласників – магнатів. Стосовно існування “золотих вольностей”, то він вимагав повного скасування “*Liberum veto*”. Його позиція однозначно передбачала перевагу зовнішньої політики над внутрішньою, тому що геополітична ситуація навколо країни диктувала можливі зміни внутрішньої суспільної організації. Громадяни можуть мати стільки свобод, “скільки дозволяє зовнішній союз країн”, “Річ Посполита оточена деспотичними країнами, обов’язково змушена відчувати на собі наслідки деспотизму” [24]. У творах “Перестороги для Польщі” (1790), “Зауваження про життя Яна Замойського” (1787), автор гостро критикував магнатів, які нехтували об’єктивними інтересами держави, її майбутньою долею, діяли задля особистих амбіцій та вигоди. Про правдивість таких звинувачень свідчила Тарговецька конфедерація – змова магнатів, унаслідок якої відбувся перший поділ Речі Посполитої [25]. Ця трагічна подія спричинила стан потрясіння в суспільстві, тому інтелектуальна еліта, провідниками якої було католицьке духовенство, поступово змінювала свої погляди щодо питання прав народу і природного права людини.

Особливий доробок у цьому аспекті мали діячі гуртка, очолюваного Гуго Коллонтаєм (1750–1812). Саме вони здійснили настільки

великий внесок у самоусвідомлення та самоорганізацію польського народу, що і сьогодні згадують про них не лише як про духовних осіб, а і як про національних лідерів. Гуго Коллонтай – шляхтянин із Волині. Прийнявши духовний сан, навчався в Краківському університеті (здобув докторат з філософії) та в Італії (здобув ректорат з теології та права). У працях “Кілька листів аноніма до Станіслава Малаховського про майбутній сейм” (1788) і “Політичне право польського народу” (1790) визнавав гостру потребу проведення в країні суспільних реформ шляхом поєднання у рівноправному союзі землевласницької шляхти та заможного міщанства, тобто двох найбагатших верств населення. Як і у Сташица, так і в Коллонтая, поняття нації ототожнювалося не з магнатами – найбільшими землевласниками, а із середніми за статками категоріями населення. Будучи послідовниками Просвітництва, обидва категорично обстоювали право селян на особисту свободу. Звідси очевидно: польський націєгенез на зламі XVIII–XIX століть полягав передусім у поступовому ушляхетненні всього народу. Ефективне виконання цього завдання могла забезпечити лише одна суспільна інституція, котра з глибокою пошаною визнавалась усім населенням країни – це Католицька Церква.

Польський Костьол прищеплював у представників найбідніших станів держави почуття особистої приналежності до колективного національного “Я”, що було характерно і для шляхетської традиції [26]. Так долався антагонізм між шляхтою і селянами. Водночас зауважимо, що зневага до “хлопа” була однією з характерних рис шляхетської ментальності.

Ідеї, висловлювані Сташицем та Коллонтаєм, активно підтримувала група однодумців, що отримала назву “Коллонтаївська кузня”, а саме Францішек Салезій Єзерський, Юзеф Вибіцький, Юзеф Павліковський та інші. Ксьондз Ф.С. Єзерський (1740–1791), висвітливши політичний досвід країн Європи у творі “Деякі вислови, зібрані в алфавітному порядку” (1791), дав дуже сміливе на той час визначення свого розуміння нації: “Нація є сукупністю людей, котрі мають одну мову, побут, звичаї та охоплені одним загальним законодавством для всіх громадян...” [26]. У творі “Катехизм про таємниці польського уряду” (1790) він висловив радикальну позицію щодо найбідніших верств населення: “Селянин у Польщі має тільки особисті душу

і тіло, але особа його – ще не людина, а лише власність шляхтича, котрий є паном одно-владним над ним, якого він може продати як тварину разом із сільськогосподарським інвентарем... Міщанин перебуває посередині, між людиною-шляхтичем і твариною-селянином” [18, с. 415]. За сміливість і різку критичність висловлювань Єзерського називали “вулканом громів кузні Коллонтая”. А це вказувало на те, що священники поставали совістю народу, мали мужність не пристосовуватись до існуючих обставин, насправді були просвітниками в суспільстві.

Праця Г. Коллонтая та його соратників була гідно завершена прийняттям Конституції 3 травня 1791 року: Закон про управління (“Ustawa Rządowa”) вказував на запровадження в країні конституційної монархії (пізніше ця подія була названа революцією). Названий документ істотно впливав на всю подальшу історію польської нації, передусім уможливив подолання політичної кризи, а після втрати суверенітету, надихав на боротьбу за незалежність, першою битвою якої стало повстання під проводом Тадеуша Костюшка (1746–1817). Надзвичайно важливим для осмислення націєгенезу та державотворчої традиції став вислів, проголошений цим лідером нації під час підготовки повстання: “За одну шляхту битися не буду, прагну волі для всього народу” [9]. Вочевидь підставою для цього вислову став універсал, у розробці якого активну участь узяв Г. Коллонтай, повністю присвячений селянському питанню. З текстом даного документу було ознайомлено селян усієї країни. Після поразки повстання Т. Костюшко, а пізніше й листопадового 1830–31 років, освічені верстви польського народу зрозуміли, що без підтримки селянських мас перемоги не буде досягнуто. Тому надалі залученням саме цих мас до боротьби за незалежність опікувався Костьол. Так творився цілісний національний організм.

ВИСНОВКИ

1. Досвід самоорганізації та самоусвідомлення польської нації визнається дослідниками як історичне явище. Зокрема, Р. Шпорлюк, професор Гарвардського університету, директор Інституту українознавчих студій, висновує, що “польське питання можна поставити поруч із Французькою революцією” [14].

2. Польська модель націєгенезу демонструє приклад переходу від політичної спільноти до

етнічної. Усвідомивши трагічні помилки державотворення, поляки змогли інтегруватися в монолітну цілісність як єдиний національний організм. Втративши можливість незалежного державного існування, політичні чинники організації суспільства були замінені культурними, що дало змогу зберегти культурну ідентичність та національну еліту. Надзвичайно важливе значення в критичні моменти історії для польської нації мав Костьол. Католицькі священники завжди перебували в авангарді всіх суспільних процесів держави, а особливо у період втраченої незалежності. Боротьба за свободу, освячена Вірою, породила національний ідеал, котрий існує і сьогодні: “Бог, гідність, Батьківщина”. Втративши соціальне підґрунтя своєї реформаторської діяльності – державу, польська еліта, головним шляхом творення цілісного духовного довкілля, стимулювала процес національної ідентифікації усіх станів колишньої держави. Через вплив релігії та освіти на все населення даної території, створювалось однорідне національне оточення. Його ядром стало польське самоусвідомлення:

“Kto ty jesteś? – Polak mały.

Jaki znak twój? – Orzeł biały”.

3. Стимулювало й організувало польський націєгенез католицьке духовенство, яке свідомо творило цілісну систему ідеологічних уявлень, життєво важливих у даній проблемній ситуації [10]. Костьол фактично виконував кілька важливих функцій, а саме: а) інтегративну, – консолідуючи середовище “ми”, б) комунікативну, – забезпечуючи потребу інформованості, та в) когнітивну, – роз’яснюючи минуле, аналізуючи сьогоднішнє та прогножуючи майбутнє.

4. З позиції національної перспективи для українських дослідників польський досвід національної та суспільної самоорганізації є надзвичайно важливим. Несправедливість, що була вчинена з державою, яка в момент переходу від феодально-аграрного до промислового суспільства намагалась реформувати своє соціальне буття, і сьогодні спонукає науковців, зокрема українських, до аналізу потенційних чинників, народжених у критичні моменти консолідації національної спільноти, які надавали їй сили не тільки до самозбереження, а й до переможного самоутвердження в майбутньому.

1. Дашкевич Я. Нація та націоналізм: теоретичні проблеми та історіографічні висновки / Я. Дашкевич / Україна в минулому. – К.-Л.; 1996. – Вип. 7. – С. 7–17.

2. Демкович-Добрянський М. Українсько-польські стосунки у ХІХ сторіччі / М. Демкович-Добрянський. – Мюнхен; Укр. Вільн. ун-т, 1969. – 119 с.
3. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів / Л. Зашкільняк, М. Крикун. – Львів; вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 752 с.
4. Історія релігій в Україні: у 10 т. / редкол.: А. Колодний (голова) [та ін.]. – К.: Центр Духовної Культури, 1996-1999. – Т.4 Католицизм / за ред. П. Яроцького. – К., 2001. – 598 с.
5. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму / Г. Касьянов. – К.: Либідь, 1999. – 352 с.
6. Колодний А., Здіорук С. Становлення національних церков як складової національного відродження / А. Колодний, С. Здіорук // Релігійна свобода: історичне підґрунтя, правові основи, релігії сьогодення. – К., 1998. – С. 43-49.
7. Красівський О. Галичина в першій чверті ХХ ст.: проблема польсько-українських стосунків / О. Красівський. – Л. [б; в], 2000. – 416 с.
8. Лісовий В. Культура – ідеологія – політика / В. Лісовий. – К.: вид-во ім. О. Теліги, 1997. – 352 с.
9. Націоналізм. Антологія / О. Проценко, В. Лісовий. – К.: Смолоскип, 2000. – 872 с.
10. Релігія і нація в суспільному житті України і світу / Л. Филипович, В. Єленський та ін. – К.: Наукова думка, 2006. – 286 с.
11. Розумний М. Українська ідея на тлі цивілізації / М. Розумний. – К.: Либідь, 2001. – 288 с.
12. Сміт Е. Національна ідентичність / Е. Сміт. – К.: Основи, 1994. – 222 с.
13. Филипович Л. Етнологія релігії: Теоретичні проблеми. Вітчизняна традиція осмислення / Л. Филипович. – К.: Світ знань, 2000. – 333 с.
14. Шпорлюк Р. Комунізм і націоналізм. Карл Маркс проти Фрідріха Ліста / Р. Шпорлюк. – К.: Основи, 1998. – 479 с.
15. Chwalba A. Historia Polska: 1795-1918 / A. Chwalba. – Kraków; wyd-wo literackie, 2001. – 671 s.
16. Dybkowska A., Zaryn J., Zaryn M. Polskie dzieje od czasów najdawniejszych do współczesności / A. Dybkowska, J. Zaryn, M. Zaryn. – Warszawa: PWN, 1994. – 378 s.
17. Kiniewicz S., Kuli W. Historia Polski / S. Kiniewicz. t. II. – Oświecenia – 1864 r. – Warszawa; Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1958. – 346 s.
18. Kołłątaj i inni. Z publicystyki doby Sejmu Czteroletniego / wstęp L. Kadzieli. – Warszawa; wyd-wo Szkolne i Pedagogiczne, 1991. – 287 s.
19. Łepkowski T. Polska – narodziny nowoczesnego narodu 1764–1870 / T. Łepkowski. – War-wa; Instytut wydawniczy Pax, 1967. – 310 s.
20. Kowecki J. Pospolite ruszenie w powstaniu 1794 / J. Kowecki. – War-wa; PWN, 1963. – 280 s.
21. Macheta S. Kołłątaj / S. Macheta. – War-wa; Wiedza Powszechna, 1973. – 246 s.
22. Paprocka W. Kultura i tradycja ludowa w polskiejmyśli humanistycznej XIX i XX wieku / W. Paprocka. – Wrocław-Łódź; Ossolineum, 1986. – 147 s.
23. Pasztor M. Hugo Kołłątaj na Sejmie Wielkim w latach 1791-1792 / M. Pasztor. – War-wa, Wydawnictwo Sejmowe, 1992. – 230 s.
24. Staszic S. Pisma filozoficzne i społeczne / S. Staszic. –

War-wa; PWN, 1954. – 350 s.

25. Walicki A. Między filozofią, religią a polityką / A. Walicki. – War-wa; PJW, 1983. – 288 s.

26. Walicki A. Trzy patriotyzmy. Trzy tradycje polskiego patriotyzmu i ich znaczenie współczesne / A. Walicki. – War-wa; Res Publika, 1991. – 529 s.

АНОТАЦІЯ

Рудакевич Оксана Мирославівна.

Католицьке духовенство у польській моделі суспільної самоорганізації.

У статті розглянута логіка національної та суспільної самоорганізації модерної польської нації. Розкрито роль священників Католицької Церкви у процесі формування національної ідеології. Репрезентовано найбільш цікаві інтелектуальні джерела історичного поступу даного народу, в яких висловлено прагнення до свободи та рівноправності соціального буття народу.

Ключові слова: національне самоусвідомлення, суспільна самоорганізація, католицьке духовенство, націєгенез, інтелектуальна еліта, шляхетська демократія, суверенітет, ідеологічна функція, ідентичність.

АННОТАЦИЯ

Рудакевич Оксана Мирославівна.

Католическое духовенство в польской модели общественной самоорганизации.

В статье рассмотрена логика национальной и общественной самоорганизации современной польской нации. Раскрыта роль священнослужителей Католической Церкви в процессе формирования национальной идеологии. Репрезентированы наиболее интересные интеллектуальные источники исторического хода данного народа, в которых высказано стремление к свободе и равенству социального бытия народа.

Ключевые слова: национальное самоосознание, общественная самоорганизация, католическое духовенство, нациегенезис, интеллектуальная элита, благородная демократия, суверенитет, идеологическая функция, идентичность.

ANNOTATION

Rudakevych Oksana.

Catholic Clergy in the Polish Model of Social Self-Organization.

The article describes the logic of national and social self-organization of the modern Polish nation. The role of Priests of Catholic Church in the process of formation of national ideology is described. The most interesting intellectual sources of historical movement of given period, which demonstrate thirst for freedom and equality of rights of social being of people, are represented.

Key words: national self-consciousness, public self-organization, catholic clergy, nation-genesis, intellectual elite, "szlachta" democracy, sovereignty, ideological function, identity.

Надійшла до редакції 31.12.2010.